

CỘNG ĐỒNG CHĂM ISLAM Ở TỈNH NINH THUẬN HIỆN NAY

Tóm tắt: Người Chăm là một tộc người thiểu số ở Việt Nam, cư trú ở nhiều tỉnh, thành phố trên cả nước nhưng tập trung chủ yếu ở các tỉnh, như: Phú Yên, Ninh Thuận, Bình Thuận, Đồng Nai, An Giang, Tp. Hồ Chí Minh, v.v... Trong cộng đồng người Chăm hiện nay, đang tồn tại 3 tôn giáo: Bàlamôn, Bani và Islam. Ngoài ra, Công giáo và đạo Tin Lành cũng đã xâm nhập vào cộng đồng người Chăm nhưng số lượng người theo hai tôn giáo này không đáng kể. Trong số các tỉnh có người Chăm cư trú, Ninh Thuận là một tỉnh khá đặc thù khi cộng đồng người Chăm ở đây có cả 3 tôn giáo nói trên đang tồn tại, tạo thành 3 cộng đồng tôn giáo - tộc người với những đặc điểm khác nhau.

Cộng đồng Chăm Islam ở tỉnh Ninh Thuận được hình thành vào những năm 60 của thế kỷ XX, hiện nay cộng đồng này có khoảng 3.000 tín đồ sinh hoạt tôn giáo tại 4 thánh đường. Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận được thành lập vào năm 2012, là một trong số bốn Ban Đại diện cộng đồng Hồi giáo Islam của cả nước. Bài viết này sẽ tập trung trình bày sự hình thành, phát triển, thực trạng tín đồ, cơ sở thờ tự, cơ cấu tổ chức... của cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận, đồng thời chỉ ra thực trạng sinh hoạt tôn giáo, các mối quan hệ xã hội của cộng đồng này, bước đầu rút ra một số đặc điểm của cộng đồng này so sánh với các cộng đồng Islam giáo khác trên cả nước.

Từ khóa: Cộng đồng; Islam giáo; Ninh Thuận; người Chăm.

*Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Bài viết được thực hiện trong khuôn khổ đề tài cấp Nhà nước: *Cộng đồng Islam giáo ở Việt Nam hiện nay: Thực trạng, xu hướng biến đổi và gợi ý chính sách* do PGS.TS. Chu Văn Tuấn làm chủ nhiệm.

Dẫn nhập

Có thể nói, trong số 54 tộc người ở Việt Nam, người Chăm có những nét riêng biệt không lẫn vào đâu được về văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo. Hiện nay, người Chăm sống ở nhiều tỉnh, thành phố trong cả nước nhưng tập trung nhiều ở các tỉnh: Ninh Thuận, Bình Thuận, Tây Ninh, Đồng Nai, Tp. Hồ Chí Minh, An Giang, v.v... Người Chăm ở Ninh Thuận hiện nay có 3 cộng đồng tôn giáo đang cùng tồn tại, đó là cộng đồng Chăm Balamôn (hay còn gọi là Chăm Ahier), cộng đồng Chăm Bànì (hay còn gọi là Chăm Awal) và cộng đồng Chăm Islam. Điều đáng lưu ý là ở Việt Nam hiện nay chỉ có người Chăm theo 3 tôn giáo này chiếm đa số. Hiện nay, vẫn có sự khác nhau về cách gọi tên đối với 3 cộng đồng này. Chẳng hạn, một số quan điểm gọi Chăm Bànì là Hồi giáo Bànì hoặc Hồi giáo cũ, gọi Chăm Islam là Hồi giáo Islam hay Hồi giáo mới (Văn Món, 2000); (Hoàng Minh Đô, 2006). Trong bài viết này, chúng tôi không đi vào phân tích tên gọi của 3 cộng đồng nói trên, mặc dù tên gọi của 3 cộng đồng này cho đến nay vẫn còn chưa thống nhất¹, và còn có những vấn đề khá phức tạp liên quan đến cách gọi tên này. Trong bài viết, chúng tôi thống nhất sử dụng tên gọi đối với 3 cộng đồng tôn giáo trên là Chăm Balamôn, Chăm Bànì và Chăm Islam.

Có thể nói, sự hình thành cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận không tách rời những đặc điểm của 2 cộng đồng còn lại. Sẽ không thể hiểu rõ và đầy đủ về cộng đồng Chăm Islam nếu không đặt cộng đồng này trong mối quan hệ qua lại với cộng đồng Chăm Bànì và Chăm Balamôn. Có lẽ, không ở đâu trên phạm vi cả nước nơi có cộng đồng Chăm Islam đang tồn tại, cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận lại có những đặc điểm riêng khi tồn tại đan xen với cộng đồng Chăm Balamôn và cộng đồng Chăm Bànì. Sự tương tác, các mối quan hệ gắn bó về tộc người, về truyền thống văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo... giữa cộng đồng Chăm Islam với hai cộng đồng kia đã tạo cho Cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận những đặc điểm mà không nơi nào có được. Tuy nhiên, trong phạm vi có hạn

của một bài viết, chúng tôi chỉ tập trung làm rõ một số phương diện cơ bản của cộng đồng Chăm Islam tại tỉnh Ninh Thuận hiện nay.

1. Sự hình thành cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận

Cộng đồng Islam tỉnh Ninh Thuận được hình thành những năm 60 của thế kỷ XX. Những tín đồ Islam ở Ninh Thuận hiện nay vốn là những người Chăm Bani tại Ninh Thuận chuyển sang thực hành tôn giáo theo Islam giáo. Những người có vai trò lớn nhất trong việc hình thành cộng đồng này là một số trí thức người Chăm, tiêu biểu là ông Mã Thành Lâm, quê ở thôn Phước Nhơn, xã Ninh Hải, huyện Ninh Hải - một người Chăm Bani, làm việc tại Bộ Phát triển sắc tộc² thời Việt Nam Cộng hòa kiểm soát miền Nam Việt Nam và ông Từ Công Xuân, quê thôn Văn Lâm, xã Phước Nam, huyện Thuận Nam, một dân biểu của Hạ nghị viện chính quyền Việt Nam Cộng hòa. Sau khi tiếp xúc với Islam giáo, hiểu được giáo lý, giáo luật của Islam, thấy được những điểm tương đồng, khác biệt giữa Islam giáo và đạo Bani, nhất là thấy được những ưu điểm hành lễ của Islam giáo so với Bani giáo các ông đã tuyên truyền cho bạn bè, người thân trong gia đình mình và đưa Islam vào cộng đồng Chăm Bani ở Ninh Thuận.

Ngoài vai trò của các trí thức người Chăm nói trên, vai trò của Hiệp hội Chăm Hồi giáo Việt Nam cũng rất quan trọng trong việc thành lập cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận. Bên cạnh đó, một số thương nhân người Ấn Độ, người Malaysia cũng góp phần xây dựng các thánh đường Islam tại Ninh Thuận. Theo các chức sắc Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận, có một tín đồ Islam cũng là thương nhân người Ấn Độ tên là Mohamed Ali đã góp phần xây dựng cả 4 thánh đường Islam tại tỉnh Ninh Thuận.

Thời gian đầu khi Islam mới xuất hiện ở Ninh Thuận, mâu thuẫn đã xảy ra khá gay gắt giữa cộng đồng Chăm Bani và những người mới cải giáo sang Islam giáo. Đây là hiện tượng thường thấy khi một tôn giáo “mới” truyền vào một cộng đồng tộc người đang theo một tôn giáo nào đó hoặc đang thực hành tín ngưỡng truyền thống. Có thể thấy hiện tượng này khi đạo Tin Lành truyền vào các cộng

đồng tộc người ở Tây Nguyên³, Tây Bắc. Ngay cả Công giáo khi mới truyền vào Việt Nam cũng gây ra những mâu thuẫn, xung đột tương tự. Một trong những nguyên nhân dẫn đến mâu thuẫn, xung đột gay gắt giữa hai cộng đồng này là việc an táng người chết. Theo quy định của cộng đồng Bani, người chết ở bên ngoài (bên ngoài làng hay còn gọi là chết xấu) thì không được đưa vào trong làng, mà phải đem thảng ra nghĩa trang. Trong khi đó, Islam quy định người chết phải đưa vào thánh đường làm lễ. Năm 1978, giữa cộng đồng Chăm Bani và Chăm Islam ở thôn Văn Lâm có sự mâu thuẫn kịch liệt, gây ra sự xáo trộn cuộc sống của người dân nơi đây và kéo dài mãi đến năm 1985 mới tạm được giải quyết⁴. Sau này, cộng đồng Islam ở Ninh Thuận phải làm một con đường riêng để đưa người chết ở bên ngoài làng vào trong làng, để tránh đi qua làng của người Bani. Hiện nay, giữa hai cộng đồng Islam và Bani tại Ninh Thuận không còn mâu thuẫn như trước mà khá hòa thuận với nhau, giữa hai cộng đồng vẫn có sự giao lưu dựa trên các mối quan hệ truyền thống. Khi cộng đồng Chăm Bani có việc như tang ma, hiếu hỉ, cúng giỗ, v.v... vẫn có mời người thân, bạn bè... là tín đồ Chăm Islam sang tham dự. Và ngược lại, người Chăm Bani cũng sẵn sàng sang tham dự các dịp lễ tương tự của tín đồ Chăm Islam nếu được mời.

Việc chuyển sang theo Islam giáo của cộng đồng Chăm Bani diễn ra chủ yếu trong khoảng thời gian từ thập niên 1960 đến trước năm 1975 sau đó thì ít dần. Lý giải về việc tại sao sự phát triển cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận chủ yếu diễn ra vào những năm 1960, anh Đồng Thành Danh, một cán bộ ở Trung tâm Nghiên cứu Văn hóa Chăm tỉnh Ninh Thuận cho rằng, việc truyền bá Islam vào Ninh Thuận có vai trò rất lớn của các trí thức người Chăm, những người này được tiếp xúc nhiều với tín đồ Islam thế giới nên đã truyền bá Islam cho người thân, bạn bè, đồng nghiệp của mình. Tuy nhiên, sau 1975, những người này đa phần đã đi ra nước ngoài sinh sống nên việc truyền bá, phát triển cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận bị chững lại.

Theo kết quả khảo sát của chúng tôi vừa thực hiện vào tháng 9/2019 tại Ninh Thuận, thời gian gần đây (khoảng 5 năm gần đây) có một nhóm người Bani⁵ tại thôn Thành Tín, xã Phước Hải, huyện Ninh Phước mới chuyển sang theo Islam giáo. Do ở đây không có thánh đường, do vậy nhóm này tham gia sinh hoạt tôn giáo cùng với thánh đường 103 vào trưa ngày thứ 6, còn các ngày khác, tín đồ tự làm lễ tại nhà. Như vậy, cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận hình thành và phát triển chủ yếu trong những năm 60 của thế kỷ XX, sau đó chậm dần, số lượng tín đồ tăng chủ yếu là tăng tự nhiên, nên không nhiều. Việc gần đây có một số lượng mấy chục người chuyển sang Islam giáo có thể là dấu hiệu phản ánh một giai đoạn mới trong quá trình phát triển của cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận.

Về nguyên nhân chuyển giáo sang Islam của tín đồ Chăm Bani, theo tìm hiểu của chúng tôi, đó là do các tín đồ Chăm Bani nhận thấy nghi lễ của Bani khá nhiều, chi phí cho các nghi lễ này khá tốn kém. Trong khi đó, Islam cũng thờ Thượng đế Allah, nhưng các thực hành, các nghi lễ đơn giản hơn rất nhiều. Đặc biệt, tín đồ Chăm Islam không phải chi phí cho các nghi lễ cúng tế vốn rất nhiều và tốn kém trong Bani giáo. Đây chính là sự lựa chọn hợp lý/duy lý của những tín đồ Chăm Bani chuyển sang Islam giáo, cũng tương tự như việc người Mông, hay người Ê đê chuyển sang theo đạo Tin Lành, người Bana chuyển sang theo Công giáo, v.v... Ngoài những nguyên nhân nêu trên, qua khảo sát, chúng tôi nhận thấy có sự không hài lòng nhất định của tín đồ Chăm Bani đối với các vị chức sắc của tôn giáo này. Khác với cộng đồng Chăm Islam, những người trong ban Hakem do cộng đồng tín đồ bầu ra theo nhiệm kỳ 5 năm, nhưng chức sắc Chăm Bani theo hình thức cha truyền con nối, những người này thường tuổi cao, dẫn dắt cộng đồng theo các quan niệm truyền thống, do vậy có tính bảo thủ khá cao.

Còn một nguyên nhân khác nữa, đó là việc cộng đồng Chăm Islam thường xuyên có các đoàn khách quốc tế đến thăm viếng, tặng quà, giúp đỡ xây dựng thánh đường, cơ sở vật chất, tài trợ đi

nước ngoài hành hương, du học, v.v... cũng khiến cho cộng đồng Chăm Bani sống đan xen bên cạnh có sự so sánh, bởi cộng đồng Chăm Bani hầu như không có các mối quan hệ giao lưu với bên ngoài như cộng đồng Chăm Islam. Đây là nguyên nhân có thể khiến cho một bộ phận người Chăm Bani tiếp tục chuyển sang theo Islam giáo trong thời gian tới.

2. Thực trạng cộng đồng Chăm Islam giáo ở Ninh Thuận hiện nay

Hiện nay, ở Ninh Thuận có 4 thánh đường đó là Thánh đường Jamiul Muslimin 101 Văn Lâm. Thánh đường Jamiul Muslimin 102 Phước Nhơn, Thánh đường Al Noor 103 An Nhơn, Thánh đường Niakmah 104 Nho Lâm. Các thánh đường hiện nay được xây dựng khá khang trang, kiên cố, đủ chỗ cho các tín đồ đến làm lễ. Tổng số tín đồ, theo báo cáo của Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận là 2.662⁶ người. Số liệu cụ thể về từng Thánh đường như sau:

Thánh đường Jamiul Muslimin 101 Văn Lâm ở địa chỉ tại thôn Văn Lâm 1, xã Phước Nam, huyện Thuận Nam. Thánh đường được xây dựng vào năm 1960, được trùng tu vào năm 1998. Tổng diện tích của thánh đường là 1.640,22 m². Số lượng tín đồ là 1.530 người; thành viên ban quản trị (Ban Hakem) là 9 người. Trưởng ban Hakem là ông Châu Văn Kên.

Thánh đường Jamiul Muslimin 102 Phước Nhơn ở địa chỉ tại thôn Phước Nhơn, xã Xuân Hải, huyện Ninh Hải. Thánh đường được xây dựng năm 1962, trùng tu lại vào năm 1993, tổng diện tích là 2.400 m². Số lượng tín đồ hiện nay là 617 người, ban quản trị hiện nay là 7 người. Trưởng ban Quản trị là ông Thành Thanh Tâm, 64 tuổi, đồng thời cũng là Trưởng ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận.

Thánh đường Al Noor 103 An Nhơn ở địa chỉ tại thôn An Nhơn, xã Xuân Hải, huyện Ninh Hải. Thánh đường được xây dựng năm 1964, trùng tu năm 1995. Tổng diện tích là 550 m². Số lượng tín đồ

là 229 người, Ban Hakem hiện nay có 6 người. Trưởng ban Hakem là ông Mã Đại Hồng.

Thánh đường Niakmah 104 Nho Lâm ở địa chỉ tại thôn Nho Lâm, xã Phước Nam, huyện Thuận Nam. Thánh đường được xây dựng năm 1964, trùng tu năm 2003. Tổng diện tích của Thánh đường là 1.237m². Số lượng tín đồ hiện nay là 286 người; Ban Quản trị thánh đường hiện nay có 5 người. Trưởng ban Hakem là ông Bá Chùm.

Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận được thành lập từ năm 2012, đến nay đã trải qua hai kỳ đại hội (2012-2017; 2017-2022). Theo Quy chế tổ chức và hoạt động của Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận nhiệm kỳ II (2017-2022) được ban hành kèm theo quyết định số 98/QĐ-BĐD-CĐI ngày 20 tháng 10 năm 2017 thì Ban Đại diện là một tổ chức tôn giáo, đại diện cho những tín đồ theo đạo Islam trong tỉnh Ninh Thuận. Ban Đại diện hoạt động trong khuôn khổ hiến pháp, pháp luật của Nhà nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam, theo tôn chỉ đề ra là *Tuân phục Allah duy nhất, phục lệnh Sứ giả Mohamah, chấp hành luật pháp*; dựa trên Thiên Kinh Qur'an, Hadith (Sunnah), Luật Shari'ah làm kim chỉ nam để hành đạo. Thực hiện đoàn kết tôn giáo, hòa hợp dân tộc, góp phần phát triển kinh tế xã hội, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam. Thành phần Ban Đại diện là những người tiêu biểu, có uy tín với đạo, với đời, có tinh thần hòa hợp, chấp hành tốt pháp luật của Nhà nước và do cộng đồng Islam trong tỉnh suy cử theo nhiệm kỳ 5 năm 1 lần, hoạt động trên tinh thần thiện nguyện, thiện chí, vì lợi ích chung, không vụ lợi cá nhân.

Hiện nay, Ban Đại diện có 14 người, Ban thường trực có 7 người gồm 1 trưởng ban, 2 phó ban (01 phó ban thường trực, 01 phó ban phụ trách xã hội, 01 phó ban phụ trách giáo lý-văn hóa), 01 ủy viên thư ký, 01 ủy viên thường trực, 01 ủy viên giám sát. Trưởng ban hiện nay là ông Thành Thanh Tâm, 64 tuổi, trú tại thôn Phước Nhơn, xã Xuân Hải, huyện Ninh Hải. Trụ sở Ban đại diện tạm thời đặt tại Thánh đường 103 thôn An Nhơn.

Thực trạng về mặt nhân khẩu học

Cộng đồng Islam giáo ở Ninh Thuận chủ yếu làm nông nghiệp (trồng lúa, làm nương rẫy, chăn nuôi, trồng trọt), làm nghề thuốc nam⁷, buôn bán nhỏ, lao động tự do, v.v... Một số thanh niên nam nữ tín đồ Islam hiện nay đi làm trong các nhà máy, khu công nghiệp ở Ninh Thuận (chẳng hạn như nhà máy điện Mặt Trời), hoặc đi làm ở các khu công nghiệp, các nhà máy, doanh nghiệp ở các thành phố khác, như Tp. Hồ Chí Minh chẳng hạn.

Về mặt đời sống, có thể nói, đời sống của các tín đồ Islam ở Ninh Thuận cơ bản ổn định, đa phần có mức sống trung bình, một bộ phận không nhiều ở mức khá giả, những hộ nghèo, cận nghèo chiếm tỷ lệ không đáng kể. Về cơ bản hầu hết các gia đình Chăm Islam ở Ninh Thuận đều có nhà xây khang trang, cơ sở hạ tầng, đường xá khu vực người Chăm Islam sinh sống khá tốt.

So với cộng đồng Islam giáo ở một số tỉnh khác, ví dụ như Tây Ninh, cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận có tỷ lệ người tham gia các cơ quan nhà nước cao hơn hẳn⁸. Theo báo cáo của Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận năm 2013, có 11 tín đồ Islam (6 nam, 5 nữ) tham gia Hội đồng nhân dân cấp xã; có 179 người là cán bộ công nhân viên chức nhà nước; 24 người (14 nam, 10 nữ) là đảng viên Đảng Cộng sản Việt Nam⁹. Đây là kết quả tất yếu của việc cộng đồng Islam ở Ninh Thuận rất chú trọng việc cho con em đi học các trường của nhà nước. Tỷ lệ các tín đồ ở đây được đi học là rất cao, tỷ lệ học trung cấp, cao đẳng, đại học cũng rất nhiều. Qua khảo sát thực tế của chúng tôi, những tín đồ Islam lớn tuổi hầu hết cũng đều biết đọc, biết viết. Chính vì vậy, trình độ dân trí, khả năng nhận thức xã hội của cộng đồng Chăm Islam ở đây là khá tốt. Tỷ lệ đi du học ở nước ngoài cũng khá nhiều, đặc biệt có cả những người đi học thạc sỹ, tiến sỹ.

Theo số liệu thống kê của Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận, trong thời gian từ năm 2004 đến năm 2015, đã có 69 chức sắc, tín đồ Islam trong tỉnh đi du học nước ngoài. Trong số này, có 02 người học tiến sỹ, 02 người học thạc sỹ; 52

người học đại học; 03 người học cao đẳng; 09 người học trung cấp; 01 người học tiểu học (học tại Indonesia); 37 người học tại Arab Saudi; 04 người học tại Thái Lan; 12 người học tại Malaysia; 13 người học tại Indonesia; 03 người học tại Cộng hòa Nam Phi. Tất cả kinh phí du học đều do các quốc gia nói trên tài trợ.

Những ngành học chủ yếu là: Luật Hồi giáo (Shariah) có 21 người; Dakwah (tức là học về truyền giáo, 5 người); Ngôn ngữ (30 người); Tawah (02 người); Sư phạm Anh (02 người), Hadith (học về đường lối của Thiên sứ, 01 người); Kiến trúc (01 người), Kỹ thuật cơ khí (01 người); Ukama (tức là học về tôn giáo, 02 người); Công nghệ thông tin (01 người); Quản trị kinh doanh (01 người); ngôn ngữ Anh (01 người). Có thể thấy, trong vòng hơn 10 năm, từ 2004-2015, cộng đồng Islam tỉnh Ninh Thuận chủ yếu đi học về ngôn ngữ (chủ yếu là tiếng Arab) và học về Luật Hồi giáo (shariah). Các ngành nghề khác cũng có nhưng không đáng kể. Trong số 69 người đi học nước ngoài thì có 29 người thuộc thánh đường Jamiul Muslimin 102 Phước Nhơn; 09 người ở thánh đường Al Noor 103 An Nhơn; 31 người thuộc thánh đường Jamiul Muslimin 101 Văn Lâm. Thánh đường Niakmah 104 Nho Lâm không có ai đi du học.

Thực trạng sinh hoạt tôn giáo

Người Chăm là một cộng đồng tộc người-tôn giáo có mối quan hệ khá bền chặt. Giữa các thành viên trong cộng đồng được gắn kết với nhau bởi nhiều yếu tố, nhưng quan trọng nhất đó là tín ngưỡng, tôn giáo. Chính vì được gắn kết với nhau bởi truyền thống văn hóa khá đặc thù và các tôn giáo cũng rất đặc thù chỉ có trong tộc người Chăm nên ít có tôn giáo nào xâm nhập được vào cộng đồng Chăm. Đạo Tin Lành vốn là một tôn giáo đã phát triển mạnh mẽ trong nhiều tộc người thiểu số ở Việt Nam trong mấy chục năm qua, nhưng cho đến nay vẫn chưa vào được trong cộng đồng Chăm. Công giáo cũng là một tôn giáo rất chú trọng truyền giáo trong vùng đồng bào dân tộc thiểu số, nhưng hiện nay vẫn chưa vào được người Chăm¹⁰. Theo chúng tôi, nhận định cho rằng, đã xuất hiện

cộng đồng Chăm Tin lành, Chăm Công giáo ở Ninh Thuận thì chưa thỏa đáng¹¹. Cho đến nay, vẫn chưa có sự thống kê số lượng người Chăm theo Công giáo và đạo Tin Lành ở Ninh Thuận.

Cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận cũng giống như các cộng đồng Chăm Islam khác ở Việt Nam đều theo hệ phái Sunni, thực hành theo trường phái Shafa'i. Bất cứ một tín đồ Islam nào cũng cần phải thực hiện 5 trụ cột: tuyên xưng đức tin (nghĩa là thừa nhận Thượng đế Allah là duy nhất và Muhamad là sứ giả của Ngài); Ngày làm lễ 5 lần (Sonad); Thực hiện tháng Chay Ramadan; Bỏ thí (Zakat); Hành hương về thánh địa Mecca (Haji). Tín đồ Islam tỉnh Ninh Thuận thực hiện đầy đủ các trụ cột này, ngoại trừ trụ cột thứ năm (bởi không phải ai cũng có điều kiện về sức khỏe, tài chính để thực hiện điều này). Nhiều tín đồ trong cộng đồng đã có dịp được đi hành hương về thánh địa Mecca do được Arab Saudi, hoặc một số nước khác tài trợ, nhưng cũng có những tín đồ Islam tự bỏ tiền đi tự túc.

Một trong những sinh hoạt tôn giáo thường xuyên của cộng đồng Chăm Islam là thực hiện 5 lễ trong 1 ngày: lễ vào lúc sáng sớm (khoảng 4 giờ sáng), lễ buổi trưa (khoảng 12 giờ), lễ buổi chiều (khoảng 3 giờ), lễ hoàng hôn (khoảng 6 giờ) và lễ buổi tối (khoảng 7 giờ). Trong 1 tuần, lễ buổi trưa thứ Sáu là lễ quan trọng nhất, các tín đồ phải đến làm lễ tại thánh đường. Các buổi lễ khác, tín đồ có thể làm lễ tại nhà. Qua trao đổi với các chức sắc Chăm Islam tại Thánh đường 101 thôn Văn Lâm ngày 19/9/2019 được biết, cuộc lễ trưa thứ 6 hàng tuần tại thánh đường có tỷ lệ tín đồ tham dự khoảng 60%, còn ngày thường ít hơn, khoảng 50%. Còn theo quan sát của chúng tôi tại một số thánh đường khác, tỷ lệ tín đồ tham gia các cuộc lễ vào các ngày thường còn thấp hơn so với thánh đường 101. Chẳng hạn, tại Thánh đường 103, An Nhơn cuộc lễ lúc 12 giờ trưa ngày 21/9/2019 tại Thánh đường chỉ có tất cả 03 người tham dự. Còn tại Thánh đường 104, ông Bá Chùm, Trưởng ban Hakem thánh đường cho biết, các cuộc lễ ngày thường chỉ có khoảng 3-10 người tham dự; thông thường buổi tối mọi người sinh

hoạt đông hơn, khoảng 10-15 người, do lúc này mọi người đi làm về. Buổi lễ lúc trưa thứ Sáu thì đông hơn, khoảng 50-60 người. Do buổi lễ trưa thứ Sáu có số lượng tín đồ tham gia đông nhất, nên Ban Hakem của các thánh đường thường kết hợp để thông báo các công việc quan trọng trong cộng đồng, các công việc của chính quyền, đoàn thể cũng được lồng ghép trong buổi lễ này. Trong các buổi lễ, chúng tôi quan sát thấy một số lượng không nhiều nữ tín đồ Islam cũng tham gia làm lễ (ở khu vực dành cho phụ nữ). Nữ tín đồ Islam khi làm lễ thường mặc áo trắng, trong khi nam tín đồ thì màu sắc trang phục thường đa dạng hơn. Như vậy, có thể khẳng định rằng, tín đồ Islam ở Ninh Thuận thực hiện đầy đủ ngày làm lễ 5 lần, tuy nhiên, số lượng người tham gia trong các cuộc lễ ngày thường ít hơn hẳn so với cuộc lễ buổi trưa thứ 6¹².

Niềm tin tôn giáo, mức độ niềm tin và mức độ thực hành là những yếu tố, tiêu chí hết sức quan trọng để nhìn nhận, đánh giá về đời sống tôn giáo của một cá nhân hay cộng đồng tôn giáo. Về cơ bản, cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận đều tuân thủ các giáo lý, giáo luật Islam, thực hiện 5 trụ cột đức tin, 6 niềm tin giáo lý, thực hiện ngày làm lễ 5 lần, v.v... Tuy nhiên, như trong phần dẫn luận đã viết, cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận có những đặc điểm riêng mà ít có ở đâu có được (ngoại trừ tỉnh Bình Thuận), đó là tồn tại đan xen với cộng đồng Chăm Bani và cộng đồng Chăm Balamôn. Vì cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận được hình thành từ những năm 60, do vậy, những người sinh trước năm 1960 thì đều vốn là những tín đồ Chăm Bani. Những người sinh sau năm 1960 thường là có bố mẹ, gia đình đã theo Islam rồi, do vậy họ theo Islam là vì truyền thống gia đình. Đối với những người sinh trước năm 1960, những dấu ấn của niềm tin Bani giáo vẫn còn in đậm trong tâm thức của họ. Qua phỏng vấn sâu, chúng tôi gặp khá nhiều trường hợp tín đồ Bani chuyển sang theo Islam trong khoảng 7-15 tuổi. Những tín đồ này chuyển sang theo Islam vì bố mẹ, gia đình chuyển sang Islam. Bên cạnh yếu tố vốn là tín đồ Bani chuyển sang, cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận hiện nay vẫn hàng

ngày, hàng giờ tiếp xúc với cộng đồng Chăm Bani. Họ vẫn có mối quan hệ giao lưu, thăm hỏi, tham gia các hoạt động theo phong tục truyền thống khá thường xuyên. Có quan điểm cho rằng, tín đồ Chăm Islam trong tâm thức vốn ăn sâu của mình, họ vẫn hướng về ông bà tổ tiên nhiều hơn¹³.

Theo lịch của Islam, trong một năm có các ngày lễ như sau: Lễ Tạ ơn (Ashoura), Lễ Cầu an (Tolak Bala), Lễ kỷ niệm ngày sinh của Nabi Muhamad, Lễ Thăng thiên (Mia'Raj), Lễ Đại xá (Nisfu), Lễ đón mừng tháng chay Ramadan (Arwah), Tháng chay Ramadan, Đêm huyền năng (Lailatul Qadr), Lễ Xả chay (Raya Eidil Fit-ri), Đại lễ hành hương Haji (Raya Eidil Adha). Trong số các lễ trên, lễ kỷ niệm ngày sinh Thiên sứ và tháng chay Ramadan được xem là lễ lớn, còn đại lễ xả chay và đại lễ hành hương được xem như ngày Tết. Qua khảo sát của chúng tôi, các thánh đường ở Ninh Thuận trong một năm chủ yếu tổ chức tháng chay Ramadan và đại lễ hành hương Haji, còn các lễ khác như Lễ tạ ơn, Lễ Cầu an, Lễ Đại xá, v.v... thì ít khi thực hiện.

Theo quy định của giáo lý, giáo luật Islam, tất cả các Lễ nói trên đều được thực hiện tại thánh đường. Ngoài ra, các nghi lễ khác liên quan đến vòng đời người, như: lễ cưới, lễ tang của tín đồ Chăm Islam cũng được thực hiện tại thánh đường. Một số nghi lễ khác có thể tổ chức tại nhà, như: lễ cắt tóc, đặt tên. Như vậy, trong đời sống tôn giáo, đời sống tinh thần của cộng đồng Chăm Islam thì thánh đường có vị trí hết sức quan trọng. Thánh đường là nơi giao lưu, gặp gỡ giữa các thành viên trong cộng đồng, là nơi tổ chức các hoạt động chung của cả cộng đồng, là nơi đón tiếp, giao lưu với các đoàn khách từ các nơi khác đến. Qua khảo sát của chúng tôi, ở các thánh đường ở tỉnh Ninh Thuận thường xuyên có các đoàn khách là tín đồ Islam hành hương, cả trong nước lẫn nước ngoài. Đối với các đoàn khách hành hương trong nước, họ thường ngủ lại tại thánh đường.

Về cơ bản, việc thực hành niềm tin Islam giáo của cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận khá ổn định, không có sự biến đổi. Cũng không thấy có việc mâu thuẫn hay xung đột giữa các tín đồ,

giữa tín đồ với chức sắc vì nguyên nhân tôn giáo. Qua khảo sát của chúng tôi, niềm tin của tín đồ Islam khá sâu sắc, việc thực hiện các quy định theo giáo lý, giáo luật Islam cũng rất nghiêm túc, như: không uống rượu, không cờ bạc, v.v... Việc bỏ đạo, chuyển đạo (chuyển sang theo tôn giáo khác) hầu như rất ít, việc khô đạo, nhạt đạo, ít đi sinh hoạt tại thánh đường cũng có nhưng chiếm tỷ lệ không nhiều. Cộng đồng Chăm Islam giáo ở Ninh Thuận, cho dù trong tâm thức của một bộ phận tín đồ vẫn còn những tập quán văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống, nhưng hiện nay họ không thực hành các nghi thức này. Việc họ giao lưu với cộng đồng Chăm Bani như trong bài viết đã nói, chỉ là giao lưu về mặt văn hóa, xã hội, đồng tộc chứ không phải giao lưu về mặt tôn giáo. Các tín đồ Chăm Islam ở Ninh Thuận bên cạnh việc chú trọng học tập các trường trong hệ thống giáo dục của nhà nước, cũng rất chú trọng học tập giáo lý Islam, học tiếng Arab, v.v... Trong cộng đồng, cũng có khá nhiều người biết tiếng Arab, hiểu biết sâu sắc giáo lý Islam. Mặc dù chưa có trường dạy giáo lý chuyên biệt như một số tỉnh khác, nhưng mỗi thánh đường ở Ninh Thuận cũng có bố trí phòng để học giáo lý. Tuy nhiên, cũng chỉ mang tính chất học bổ túc, học vào buổi tối hay các kỳ nghỉ của các em học sinh.

Thực trạng quan hệ xã hội

Trong cuộc sống hằng ngày, cộng đồng Chăm Islam sống khá đoàn kết, có mối quan hệ mật thiết với nhau do thường xuyên sinh hoạt trong thánh đường. Với các cộng đồng tộc người và tôn giáo khác, người Chăm khá cởi mở, thân thiện. Môi trường xã hội trong cộng đồng Chăm Islam ổn định, ít có tệ nạn xã hội như rượu chè, cờ bạc, ma túy, v.v... Các vụ việc đánh cãi chửi nhau cũng không nhiều. Qua tìm hiểu, chúng tôi thấy rằng tỷ lệ ly hôn của cộng đồng Chăm Islam cũng rất thấp. Với các cấp chính quyền, cộng đồng Chăm Islam cũng có mối quan hệ tốt đẹp, luôn chấp hành đầy đủ chính sách, pháp luật của nhà nước, tham gia các phong trào thi đua yêu nước, phong trào xây dựng nông thôn mới, gia đình văn hóa, v.v...

Do cộng đồng Chăm Islam tại Ninh Thuận sống cùng với cộng đồng Chăm Bani, Chăm Balamôn nên giữa các cộng đồng này có mối quan hệ khá mật thiết với nhau. Với cộng đồng Chăm Bani, cộng đồng Chăm Islam có mối quan hệ mật thiết hơn, do trước đây tín đồ Islam chủ yếu là từ cộng đồng Bani chuyển sang. Thực tế này trái với nhận định “tách ra từ đạo Bani, cư dân Chăm gia nhập Islam giáo đã sống tách biệt với cộng đồng Bani”¹⁴. Tuy nhiên, giữa hai cộng đồng này chủ yếu duy trì mối quan hệ về mặt truyền thống, văn hóa mà không có mối quan hệ về mặt tôn giáo. Có quan điểm cho rằng, trong cộng đồng Chăm Islam dù đã không còn thực hành các nghi lễ như cộng đồng Chăm Bani, tất cả các nghi lễ đều thực hiện theo giáo lý, giáo luật của Islam, nhưng trong tâm thức của những tín đồ Islam vẫn hướng về ông bà, tổ tiên. Những dấu ấn của văn hóa Chăm vẫn còn lưu giữ trong cộng đồng Islam¹⁵.

Về quan hệ quốc tế. Do nhiều yếu tố khác nhau, như: tín đồ Islam trên toàn thế giới coi nhau như anh em, luôn đoàn kết, gắn bó với nhau; do nước ta tăng cường giao lưu, hội nhập quốc tế; do điều kiện kinh tế, đời sống vật chất, tinh thần được nâng cao, v.v... cho nên cộng đồng Chăm Islam ở Việt Nam nói chung, ở Ninh Thuận nói riêng có thêm nhiều mối quan hệ quốc tế so với trước. Các đoàn khách quốc tế cũng đến với cộng đồng Chăm Islam Ninh Thuận nhiều hơn, có nhiều hoạt động như tài trợ xây dựng thánh đường, tài trợ bò trong lễ hiến tế, tài trợ đi hành hương, tài trợ đi du học, v.v...¹⁶. Cộng đồng Chăm Islam Ninh Thuận đi ra nước ngoài cũng ngày một nhiều hơn: đi hành hương, đi du lịch, đi làm (giúp việc), đi học, đi thăm thân nhân ở nước ngoài¹⁷, v.v... Theo báo cáo tham luận tại Hội thảo *Thực trạng cộng đồng Chăm Islam tại Ninh Thuận hiện nay* do Viện Nghiên cứu Tôn giáo phối hợp với Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận tổ chức tại Phan Rang ngày 24/9/2019 của anh Nguyễn Tường, Ban Tôn giáo Ninh Thuận thì một số chức sắc, chức việc Islam ở Ninh Thuận còn đi một số nước như Malaysia, Campuchia, Brunay để dự hội thảo, thi xướng Kinh Qur'an, và đi nhận tài trợ nước ngoài.

Tạm kết

Cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận được hình thành muộn hơn nhiều so với cộng đồng Chăm Islam ở An Giang, Tây Ninh, Tp. Hồ Chí Minh. Đây là cộng đồng hình thành do sự chuyển giáo của các tín đồ Chăm Bàni. Có thể nói, việc hình thành cộng đồng Chăm Islam từ cộng đồng Chăm Bàni là một sự kiện thú vị. Đây có thể gọi là *sự chuyển đổi tôn giáo lần thứ hai* của cộng đồng người Chăm ở Ninh Thuận. Lần thứ nhất, khi Islam truyền vào cộng đồng người Chăm khoảng thế kỷ X đã kết hợp với tín ngưỡng truyền thống của người Chăm và một số yếu tố của Bàlamôn giáo để tạo ra tôn giáo Bàni, tạo ra cộng đồng Chăm Bàni, với những yếu tố Islam giáo không nhiều tồn tại bên cạnh những yếu tố tín ngưỡng truyền thống; còn lần thứ hai đó là sự chuyển sang Islam của cộng đồng Chăm Bàni mà bài viết này đề cập. Đối với lần thứ hai này, sự chuyển giáo mang tính triệt để, do đó đã tạo nên một cộng đồng Chăm Islam có thể hòa nhập với cộng đồng Chăm Islam khu vực và quốc tế.

Quá trình phát triển của cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận cũng gặp nhiều khó khăn, đặc biệt là sự phản đối của tín đồ Chăm Bàni lúc Islam mới du nhập vào. Tuy nhiên, hiện nay mối quan hệ giữa cộng đồng Chăm Islam và cộng đồng Chăm Bàni tỉnh Ninh Thuận khá bình thường. Các mâu thuẫn, xung đột trước đây cơ bản đã được giải quyết.

Cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận ngoài những đặc điểm chung giống như cộng đồng Chăm Islam trên cả nước: theo hệ phái Sunni, tôn thờ Thượng đế Allah, thiên sứ Muhamad, thực hiện làm lễ ngày 5 lần, nhịn chay trong tháng Ramadan, hành hương về thánh địa Mecca, v.v... còn có những đặc điểm riêng khi tín đồ là những người Bàni giáo chuyển sang từ những năm 60 của thế kỷ XX. Do vậy, trong tâm thức của các tín đồ Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận, nhất là những tín đồ lớn tuổi, những dấu ấn tín ngưỡng, tôn giáo của người Chăm Bàni vẫn chưa thể phai mờ. Nhiều dấu ấn của Chăm Bàni vẫn được tìm thấy trong cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận hiện nay.

Trong thời gian tới, cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận tiếp tục ổn định, tiếp tục phát triển về số lượng tín đồ do vẫn có một bộ phận tín đồ Chăm Bani và một số ít Chăm Balamôn chuyển sang Islam giáo. Cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận sẽ tiếp tục hòa nhập sâu rộng hơn với đời sống xã hội và tăng cường các hoạt động quốc tế. Ở chiều ngược lại, các nước Islam giáo, các tổ chức quốc tế có liên quan đến Islam giáo cũng sẽ tăng cường quan tâm, giao lưu, hỗ trợ đối với cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận. /.

CHÚ THÍCH:

- 1 Liên quan đến tên gọi của Cộng đồng Chăm Bani, hiện nay, về mặt quan phương hoặc trong các văn bản quản lý Nhà nước về tôn giáo, cộng đồng này được viết là Hồi giáo Bani. Tuy nhiên, tín đồ Bani không thừa nhận mình là Hồi giáo. Chính vì vậy, cách đây khoảng 2 năm đã xảy ra việc các tín đồ Bani ở Ninh Thuận phản ứng gay gắt về việc chính quyền ghi trên chứng minh nhân dân phần tôn giáo là Hồi giáo. Sau đó, chính quyền phải điều chỉnh ghi phần tôn giáo là Bani. Trong chuyến khảo tại Bình Thuận vào tháng 9/2019 vừa qua, chúng tôi có hỏi anh Ngh, là 1 tín đồ Chăm Bani về phần tôn giáo ghi trên chứng minh nhân dân thì anh Ngh nói rằng, từ trước đến nay CMND của người dân ở đây đều ghi là Bani. Theo anh Nguyễn T, Ban Tôn giáo Ninh Thuận, hiện nay trong một số chức sắc tín đồ Chăm Bani vẫn có những ý kiến khác nhau, có ý kiến cho rằng Bani và Islam không liên quan gì với nhau, có ý kiến lại cho rằng có liên quan, Hồi giáo Bani có ảnh hưởng từ Islam. Cũng có ý kiến cho rằng, cần thay đổi tên gọi Hội đồng Sur cả Hồi giáo Bani thành Hội đồng Sur cả Bani.
- 2 Theo Tạ Long và Ngô Thị Chính, ông Mã Thành Lâm làm việc trong Sở Canh nông Sài Gòn
- 3 Xem: Viện Nghiên cứu Tôn giáo (2013), *Vấn đề tôn giáo trong phát triển bền vững Tây Nguyên*, Đề tài độc lập cấp Nhà nước, Hà Nội.
- 4 Văn Môn (2000), “Thực trạng tôn giáo, tín ngưỡng của người Chăm Ninh Thuận hiện nay”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 4, tr. 42.
- 5 Theo kết quả PVS anh Mã Thành Th, Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận cho biết, hiện nay có khoảng 60 người Bani ở thôn Thành Tín mới chuyển sang Islam giáo
- 6 Đây là số liệu do Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận cung cấp năm 2018. Tuy nhiên, số liệu này còn có nhiều nguồn khác nhau, chưa thống nhất nhau. Trong báo cáo của Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận tại Hội thảo *Thực trạng cộng đồng Chăm Islam tại Ninh Thuận hiện nay* do Viện Nghiên cứu Tôn giáo phối hợp với Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận tổ chức tại Phan Rang ngày 24/9/2019, số lượng tín đồ Islam giáo tại Ninh Thuận hiện nay là gần 3.000; còn trong báo cáo tham luận của anh Đồng Văn Dinh tại Hội thảo trên thì hiện nay có 2.827 tín đồ (số liệu này anh Dinh lấy từ báo cáo của

- Tỉnh ủy Ninh Thuận năm 2019 về tổng kết 15 năm thực hiện Nghị quyết Trung ương 7, khóa 9 về công tác dân tộc). Còn khi chúng tôi đi khảo sát thực tế tại Ninh Thuận (9/2019) thì con số tín đồ Islam trong tỉnh là khoảng hơn 3.000 người. Cụ thể Thánh đường 101: 451 hộ, 2.000 khẩu; thánh đường 104: 75 hộ, 280 khẩu; thánh đường 103: 52 hộ, 150 khẩu; thánh đường 102: 245 hộ, 750 khẩu. Trong cuốn sách do Nguyễn Hồng Dương (chủ biên, 2007), *Một số vấn đề cơ bản về tôn giáo, tín ngưỡng của đồng bào Chăm ở hai tỉnh Bình Thuận, Ninh Thuận hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội; và bài viết của Văn Môn (2000), Thực trạng tôn giáo, tín ngưỡng của người Chăm Ninh Thuận hiện nay, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 4 thì số lượng tín đồ Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận khi đó là khoảng hơn 2.000 người. Nếu như con số này là chính xác thì từ khoảng năm 2000 đến nay (2019), tức là gần 20 năm, số lượng tín đồ Chăm Islam ở Ninh Thuận tăng chưa đến 1.000 người.
- 7 Về thời gian xây dựng các thánh đường, theo Tạ Long và Ngô Thị Chính, thánh đường 101 thôn Văn Lâm xây dựng năm 1962, thánh đường 102 xây năm 1963, thánh đường 103, xây năm 1964, thánh đường 104 xây năm 1986. Còn trong cuốn sách do Nguyễn Hồng Dương (chủ biên 2007) nêu trên, thánh đường 101 xây dựng năm 1962; thánh đường 102 xây dựng năm 1964; thánh đường 103 xây dựng năm 1968; thánh đường 104 xây dựng năm 1974. Còn số liệu về năm xây dựng và trùng tu trong bài viết này chúng tôi lấy từ Ban Đại diện Cộng đồng Hồi giáo Islam tỉnh Ninh Thuận trong chuyến khảo sát vào tháng 9/2019.
 - 8 Tại Thánh đường Jamiul Muslimin 102 Phước Nhơn, địa chỉ tại Thôn Phước Nhơn, xã Xuân Hải, huyện Ninh Hải có một bộ phận tín đồ Islam làm nghề bán thuốc nam. Tuy nhiên, những người này chủ yếu mở hiệu thuốc nam ở các tỉnh khác, hoặc đi bán ở các tỉnh khác chứ không mở hiệu thuốc nam tại nơi cư trú.
 - 9 Cộng đồng Chăm Islam ở Tây Ninh đông hơn rất nhiều so với Ninh Thuận, nhưng số tín đồ làm trong các cơ quan, ban ngành của nhà nước lại rất ít, ít hơn rất nhiều so với 179 người của Ninh Thuận.
 - 10 Báo cáo thống kê số tín đồ 04 thánh đường Islam tỉnh Ninh Thuận hiện là Hội đồng nhân dân, đảng viên, cán bộ công nhân viên chức, số 26/BCINT ngày 15/5/2013.
 - 11 Kết quả khảo sát cộng đồng Chăm ở Ninh Thuận của chúng tôi cho thấy, cũng có một số người Chăm Bani, Chăm Balamôn theo Công giáo và đạo Tin Lành, nhưng chưa thể gọi là cộng đồng Chăm Tin lành, Cộng đồng Chăm Công giáo được.
 - 12 Xem: Nguyễn Hồng Dương (chủ biên, 2007), *Một số vấn đề cơ bản về tôn giáo, tín ngưỡng của đồng bào Chăm ở hai tỉnh Bình Thuận, Ninh Thuận hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, tr. 148.
 - 13 Chúng tôi cho rằng, nhận định: “tuy nhiên, do tác động bởi các nhân tố truyền thống nên trong câu nguyện họ không thực hiện đủ 5 lần trong ngày mà thường chỉ thực hiện 3 lần (lúc hoàng hôn, trước khi đi ngủ và trưa thứ 6 hàng tuần” trong cuốn Hoàng Minh Đô (chủ biên, 2006), *Tín ngưỡng, tôn giáo*

trong cộng đồng người Chăm ở Ninh Thuận, Bình Thuận, Nxb. Lý luận Chính trị, Hà Nội, là chưa chính xác, cần phải kiểm tra lại. Vì người Chăm Islam ở Ninh Thuận không có cuộc lễ nào trước khi đi ngủ, mà các cuộc lễ của họ là sáng sớm, trưa, chiều, hoàng hôn và tối (khoảng 7 giờ). Có thể nhận định trên đây chỉ đúng với một số trường hợp cụ thể nào đó, còn nói cả cộng đồng Chăm Islam ở Ninh Thuận thì không chính xác.

- 14 Đây là ý kiến của anh Đồng Thành Danh tại Hội thảo khoa học *Thực trạng cộng đồng Chăm Islam tại Ninh Thuận hiện nay* do Viện Nghiên cứu Tôn giáo phối hợp với Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận tổ chức tại Phan Rang ngày 24/9/2019. Tuy nhiên, theo chúng tôi ý kiến này cũng cần có thêm những căn cứ để minh chứng.
- 15 Nguyễn Hồng Dương (chủ biên, 2007), *Một số vấn đề cơ bản về tôn giáo, tín ngưỡng của đồng bào Chăm ở hai tỉnh Bình Thuận, Ninh Thuận hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội, tr. 149.
- 16 Ý kiến của ThS. Bá Minh Truyền và anh Đồng Thành Danh tại Hội thảo khoa học *Thực trạng cộng đồng Chăm Islam tại Ninh Thuận hiện nay* do Viện Nghiên cứu Tôn giáo phối hợp với Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận tổ chức tại Phan Rang ngày 24/9/2019.
- 17 Theo kết quả PVS các chức sắc cộng đồng Chăm Islam Ninh Thuận của chúng tôi cho thấy, các quốc gia, như: Arab Saudi, UAE, Nam Phi, Malaysia, Indonesia, Thái Lan, v.v... có mối quan hệ với cộng đồng Chăm Islam tỉnh Ninh Thuận. Theo báo cáo của Ban Dân vận Tỉnh ủy tỉnh Ninh Thuận, ngày 4/01/2019 có một đoàn người nước ngoài quốc tịch Nam Phi do ông Mohamed Serraj Kaka dẫn đầu đến thôn Văn Lâm, xã Phước Nam, huyện Thuận Nam nhằm hướng dẫn thủ tục đăng ký đi du học chuyên ngành tôn giáo cho tín đồ Islam giáo.
- 18 Theo kết quả khảo sát của chúng tôi vào tháng 9/2019, có một số tín đồ Islam ở đây có thân nhân đang sinh sống tại nước ngoài như Mỹ, Pháp...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Ngọc Ánh (2015), “Tiếp biến văn hóa Chăm-Islam ở Việt Nam qua nghi lễ Kareh của người Chăm Awal - một góc nhìn cấu trúc luận”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 11.
2. Nguyễn Hồng Dương (chủ biên, 2007), *Một số vấn đề cơ bản về tôn giáo, tín ngưỡng của đồng bào Chăm ở hai tỉnh Bình Thuận, Ninh Thuận hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
3. Hoàng Minh Đô (chủ biên, 2006), *Tín ngưỡng, tôn giáo trong cộng đồng người Chăm ở Ninh Thuận, Bình Thuận*, Nxb. Lý luận Chính trị, Hà Nội.
4. Tạ Long, Ngô Thị Chính (2005), *Về sự phát triển của đạo Islam của tỉnh Ninh Thuận và Bình Thuận*, <http://www.vanhoahoc.vn/nghien-cuu/van-hoa-viet-nam/van-hoa-cac-dan-toc-thieu-so/2452-ta-long-ngo-thi-chinh-ve-su-phat-trien-cua-dao-islam-o-nguoi-cham-thuoc-hai-tinh-ninh-thuan-va-binh-thuan.html>

5. Văn Món (2000), “Thực trạng tôn giáo, tín ngưỡng của người Chăm Ninh Thuận hiện nay”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 4.
6. Tư liệu phỏng vấn sâu của tác giả đối với các chức sắc Islam tại 4 thánh đường Islam tỉnh Ninh Thuận vào tháng 9/2019.
7. Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Ban Tôn giáo tỉnh Ninh Thuận (2019), Kỷ yếu Hội thảo Khoa học *Thực trạng cộng đồng Chăm theo Islam giáo ở Việt Nam hiện nay*, Phan Rang, 24/9/2019.

Abstract

CHAMS ISLAM COMMUNITY IN NINH THUẬN PROVINCE AT PRESENT

Chu Van Tuan

Institute for Religious Studies, VASS

The Chams are an ethnic minority in Vietnam, they reside in many provinces and cities across the country but they mainly live in the provinces such as Phú Yên, Ninh Thuận, Bình Thuận, Đồng Nai, An Giang and Hồ Chí Minh city. There are 3 religions: Brahmanism, Bani and Islam in the Cham community today. In addition, Catholicism and Protestantism have also been introduced to the Chams community, however, the number of these two religions' followers is a negligible amount. Among the provinces where Cham people reside, Ninh Thuận province has three religious- ethnic communities with different characteristics. The Chams Islam community in Ninh Thuận province was formed in the 60s of the twentieth century. Currently, it has about 3,000 believers and four mosques. The Muslim Representative Board of Ninh Thuận Province was established in 2012, it is one of the four Muslim Representative Boards of the country. This article presents the formation, development, status of believers, worship facilities, organizational structure of the Chams Islam community in Ninh Thuận province as well as religious activities, the social relationships of this community. It initially shows some characteristics compared with other Muslim communities across the country.

Keywords: Community; Islam; Ninh Thuận; the Chams.